

провідних країн – членів НАТО: Навч. посібник / В.В. Бачинський, С.Б. Гапанчак, О.П. Зелінський, В.В. Клименко, І.А. Черниш. – Одеса, 2008. – 92 с. 3. Шмелев Б. Силы специального назначения Великобритании / Б. Шмелев // Зарубежное военное обозрение. – 2006. – №3. – С. 27 – 33. 4. Прокофьев С. Силы специальных операций Сухопутных войск Великобритании / С. Прокофьев // Зарубежное военное обозрение. – 1999. – №3. – С. 19–26. 5. Прокофьев С. Комплектование и подготовка сил специальных операций Сухопутных войск Великобритании / С. Прокофьев // Зарубежное военное обозрение. – 1999. – №6. – С. 15–21. 6. Райан М. Энциклопедия сил специального назначения / М. Райан, К. Менн, А. Стилуелл // Пер. с англ. А. Гришина / Под ред. С. Дробязко // – М.: Изд-во Эксмо, 2004. – 256 с. 7. Андреев Ю. Командование сил специальных операций бундесвера / Ю. Андреев // Зарубежное военное обозрение. – 2007. – №5. – С. 29 – 30. 8. Козлов С. Армейский спецназ Германии / С. Козлов, А. Кунтсман // [www. agentura.ru](http://www.agentura.ru)

УДК: 355.48(73)

Я.Я. Романовський

Академія Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАЦІЙ У ЗОНІ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ (1990–1991 рр.)

© Романовський Я.Я., 2010

Розглядаються особливості підготовки та ведення інформаційно-психологічних операцій.

In the article the features of preparation and **conduct of informative-psychological operations are **considered**.**

Аналіз локальних війн і збройних конфліктів другої половини ХХ ст., причин їх виникнення, тенденцій розвитку свідчить про те, що поряд з використанням сучасної зброї та бойової техніки чітко визначилась тенденція розроблення та застосування високих інформаційних технологій у військових цілях.

Серйозною загрозою в інформаційній сфері є намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, поширенням недостовірної, неповної або упередженої інформації.

Тому особливе значення в сучасних умовах має інформаційно-психологічне забезпечення (ІПЗ) збройного протистояння. Поєднання інформаційного потенціалу та військової сили може створювати загрозу не тільки безпеці окремих країн, але й стабільності міжнародних відносин загалом.

Інформаційно-психологічне забезпечення діяльності військ (сил) в локальних війнах і збройних конфліктах другої половини ХХ ст. вийшло на якісно новий рівень у розвитку теорії та практики ведення інформаційного протистояння, що потребує глибшого наукового усвідомлення та обґрунтування.

За роки незалежності України дещо збільшився інтерес до наукового дослідження окремих елементів і напрямів інформаційно-психологічного забезпечення збройного протистояння як надзвичайно складної й багатогранної проблеми. Про це свідчить значна кількість наукових праць представників різних наук, присвячених аналізу цієї проблеми.

Однією з найдетальніших робіт цієї тематики є дисертаційне дослідження В.М. Вилка [1].

Поряд із цим необхідно відзначити, що, незважаючи на доволі великий перелік праць як військових, так і цивільних авторів, у них недостатньо висвітлена історія інформаційно-психологічного забезпечення операцій сучасних війн та збройних конфліктів.

Отже, наукове розроблення цього питання на користь розвитку ЗС України є актуальним і метою цієї роботи.

Аналіз інформаційно-психологічного забезпечення під час підготовки та проведення операцій “Щит пустелі” та “Буря в пустелі” у зоні Перської затоки у 1990–1991 рр. дає можливість визначити механізм інформаційних технологій широкомасштабного застосування військ (сил).

Основні завдання щодо організації і здійснення ІІЗ під час підготовки та проведення операцій “Щит пустелі” та “Буря в пустелі” були покладені на 4 групу психологічних операцій (ПсО) армії США у складі 8-ї оперативної групи ПсО та 96-го батальйону з роботи з цивільним населенням.

Спочатку 8-а оперативна група ПсО складалася із підрозділів 193-ї авіагрупи спеціальних операцій (ГСО) Національної гвардії ВПС США, підрозділів 4-ї групи ПсО, 8-го регіонального батальйону ПсО, 9-го батальйону тактичних ПсО та батальйону підготовки та розповсюдження матеріалів ПсО.

У подальшому чисельність 8-ї оперативної групи ПсО була збільшена за рахунок включення до її складу батальйону тактичних ПсО для підтримки частин армійського корпусу, підрозділів тактичних ПсО для підтримки частин корпусу морської піхоти (яким підпорядковувалися звукомовні команди із складу рот ПсО), батальйону для роботи серед військовополонених, затриманих цивільних осіб, підрозділів ПсО у складі об’єднаної оперативної групи “Прувен форс” у Туреччині та підрозділів зв’язку на Кіпрі.

Усі вищеперелічені частини та підрозділи були розміщені у регіоні до початку повітряної операції у січні 1991 р.

27 лютого 1991 р. окремий оперативний підрозділ ПсО, підпорядкований командуванню спеціальних операцій Центрального командування США, був передислокований у Кувейт з метою здійснення підтримки операцій за визволення території країни [1].

Для контролю за роботою іноземних кореспондентів, акредитованих при штабі ОЦК ЗС США, було створено спеціальне інформаційне бюро, на яке покладалась вся повнота відповідальності за забезпечення збереження та цензури інформації про діяльність БНС у зоні Перської затоки. До складу бюро увійшли представники усіх видів ЗС США, уповноважені підтримувати офіційні контакти із журналістами у межах своєї компетенції. Це бюро визначило категорії інформації та перелік відомостей, заборонених до друку, а також встановило правила контактів іноземних кореспондентів з американськими військовослужбовцями та військовослужбовцями БНС.

Характерним для організації ІІЗ на початковому етапі є перебування спеціалістів із групи ПсО у регіоні операцій сучасних війн та збройних конфліктів з метою отримання інформації в етнокультурній, мовній та воєнній областях.

Наприклад, за кілька місяців до іракського вторгнення у Кувейт спеціалісти із 4-ї групи ПсО перебували у регіоні, працювали у посольствах та представництвах США в Ірані, Кувейті, Йорданії, Джібуті, Ємені і Пакистані, при місії військових радників США у Саудівській Аравії, як спостерігачі у складі багатонаціональних сил на Синайському півострові. Інформація та досвід, який отримали спеціалісти ПсО, був використаний під час проведення широкомасштабних інформаційних операцій у Перській затоці [1].

4-ю групою ПсО був розроблений план проведення ПсО на театрі воєнних дій (ТВД) із відпрацюванням усіх деталей аж до тактичної ланки. У міру розвитку операції частинами ПсО проводились заходи для додаткового розгортання сил та засобів.

Перед 8-ю оперативною групою (ОГ) ПсО на ТВД були поставлені такі завдання.

На першому етапі – продемонструвати рішучість США, консолідацію країн коаліції у їх підтримці дій США, звести нанівець регіональну підтримку воєнних дій та забезпечити тісну взаємодію багатонаціональних сил (БНС).

На другому етапі – консолідувати оборонні зусилля США та їх союзників, а також переконати Ірак не продовжувати бойові дії.

На третьому етапі – забезпечити наступальні дії коаліційних військ, а також підтримку і розуміння дій БНС на місцевому, регіональному та міжнародному рівні [1].

Психологічні операції у Перській затоці проводилися за двома напрямками. Перший належав до зовнішньополітичної сфери і мав за мету забезпечити підтримку заходів, які здійснювалися стосовно Іраку, а також закріпити позиції антиіракської коаліції. Другий напрямок стосувався безпосередньо військової сфери. Заходи, які проводилися, були спрямовані на зниження МПС населення та особового складу збройних сил Іраку, що врешті-решт знижувало їхню боєздатність [2].

Оперативна група ПсО підготувала відеофільм під назвою “Нації світу сприймають виклик”. Він був розповсюджений в країнах Близького Сходу та Південно-Західної Азії як продукт Інформаційного агентства США. У відеоматеріалі багатонаціональна коаліція була висвітлена як впливова сила, яка об’єдналася заради загальної справедливої справи [3].

Потім був розпочатий процес планомірного випуску пропагандистських листівок, у яких послідовно використовувалася низка тем із поступовим їх підсиленням. У кінці грудня 1990 р. пролунали заклики “Мир, а не війна”, “Арабське братерство”, “Час плине”, “Світ об’єднується після агресії” та “Саддам зрадив вас”. У міру закінчення терміну, який відводився Іраку ООН, основною темою стала “технічна перевага військ коаліції та неминуча поразка Іраку”.

Для розповсюдження листівок широко застосовувалися ВПС США та Великої Британії. Наприклад, тільки 31 січня 1991 р. було розповсюджено 5 млн. листівок, які скидали 50 літаків та вертольотів. У подальшому до розповсюдження листівок були залучені артилерійські частини морської піхоти ВМС США [4].

З початком бойових дій 17 січня 1991 р. інтенсивність та ефективність ІПВ неймовірно зросла. Пізніше коаліція відкрила “другий фронт” у проведенні психологічної боротьби з метою здійснення психологічного впливу на міста та військові об’єкти північного Іраку. У цьому випадку радіопропаганда та операції щодо розповсюдження листівок проводилися із Південної Туреччини об’єднаною оперативною групою “Прувен Форс”.

ІПВ здійснювався шляхом проведення таких заходів:

- регіонального радіомовлення із Єгипту та Туреччини, яке мало за мету зміцнення зв’язків між США та їх партнерами по коаліції і в той самий час надавати противнику поточну фактичну інформацію про хід війни;

- стратегічної кампанії з розповсюдження листівок на Багдад, бази ВПС Іраку у віддалених районах країни і на частини Республіканської гвардії у Північному Кувейті та Південному Іраку з метою показу зусиль коаліції, хибності політичної позиції Саддама Хусейна та того, що протистояння коаліційним військам призведе до загибелі [4; 5; 6].

Командування БНС з допомогою кочівників та авіації розповсюдило серед іракських військовослужбовців та населення близько 150 тис. дешевих транзисторних радіоприймачів із фіксованими частотами. Згідно із опитуванням, 4 із 5 військовополонених слухали радіопередачі противника. З початком операції “Буря в пустелі” радіопропаганда проводилася у тісній взаємодії із підрозділами радіоелектронної боротьби (РЕБ), на які було покладено завдання щодо подавлення “Радіо Багдада”. Передачі державних радіостанцій ретранслювалися через військові пересувні та стаціонарні ретранслятори.

Посидання могутніх ударів із повітря із веденням друкованої та усної пропаганди створило особливу психологічну обстановку, за якої ще до початку наземної операції став реальністю потік перебіжчиків, дезертирів та військовополонених, включаючи капітуляцію цілих підрозділів. Оперативна група ПсО приділила значну увагу роботі із військовополоненими. Спеціалісти ПсО на ТВД готували до використання військовополонених у двох розгорнутих центральним командуванням СВ США таборах.

Мета програми щодо використання військовополонених полягала в отриманні спеціальних відомостей від іракців та обробці цієї інформації для застосування у радіо- і звукомовних передачах на іракських військовослужбовців, які продовжували бойові дії. Робота із військовополоненими була окремим напрямком діяльності підрозділів психологічних операцій. Пізніше із повідомлень у

пресі ставало відомо, що частина іракських військовослужбовців після визволення влилась у ряди учасників народних антисадамівських виступів.

З початком наземної операції і в ході бойових дій широко використовувалося усне мовлення через мобільні звукомовні станції (ЗС), які встановлювалися на автомобілі із високою прохідністю або на вертольоти. З метою надання тактичної підтримки та схилення іракських солдат до здачі у полон в інтересах командирів частин і підрозділів коаліційних сил на усьому фронті діяло 66 груп звукомовлення.

На початку наземної операції повністю припинилося розповсюдження офіційної інформації із району бойових дій. Командування ввело 48-годинний мораторій на повідомлення ЗМІ та особливо жорсткі обмеження на будь-яку інформацію, що стосувалася змісту оперативних планів та місцезнаходження угруповань військ.

Координацію діяльності 8-ї оперативної групи ПсО здійснювали:

– на стратегічному рівні – представники вашингтонської адміністрації в особі заступника міністра оборони з політичних питань, Ради національної безпеки, а також міжвідомчого координаційного комітету суспільної дипломатії;

– на оперативному рівні – вище командування американськими військами в особі генерала Шварцкопфа;

– на тактичному рівні – командири частин та підрозділів.

Основними каналами, якими проводилися заходи ПЗ операції під час конфлікту, були: національні та світові ЗМІ; федеральні відомства (ЦРУ, науково-дослідні інститути тощо); збройні сили (розвідувальне управління Міністерства оборони ЗС США, формування ПсО тощо).

Спираючись на цей апарат, офіційній дипломатії США вдалося підготувати підґрунття для протидії Іраку: налаштувати проти нього світову суспільну думку, сприяти створенню антиіракської коаліції, поглибити істотний розкол в арабському світі, стимулювати патріотичні настрої у самих США [7, 8].

Серед основних підсумків діяльності оперативної групи ПсО під час проведення операцій “Щит пустелі”, “Буря в пустелі” та “Визволення міста”, на думку автора, можна відмітити таке:

1. Засобами друкованої пропаганди було виготовлено та розповсюджено 22342 тис. листівок, із них: 342 тис. прим. – на морі, спеціальними агентами і за допомогою повітряних куль; 18,7 млн. прим. – висотними літаками MC-130; 3,3 млн. прим. – за допомогою авіабомб M 129A1 із винищувачів-бомбардувальників F-16. Під час ведення усної пропаганди із використанням засобів звукомовлення тисячі іракських військовослужбовців здалися у полон ще до початку вогневого впливу з боку військ коаліції.

2. У столицях багатьох країн Близького Сходу та Середньої Азії був розповсюджений відеоматеріал “Нації світу приймають виклик” (200 копій відеоплівки були нелегально доставлені у Багдад).

3. Радіопрограма “Зраджений Ірак”, спрямована на підрив авторитету С. Хусейна, транслювалася на радіо із літаків EC-130, а кілька копій на аудіокасетах вдалося розповсюдити навіть у Багдаді.

4. Програми радіостанції “Голос Затоки” транслювалися 18 год на добу упродовж 40 днів двома наземними і одним передавачем із літака на території Туреччини. Матеріали для передач готувалися в об’єднаній редакції розроблення пропагандистських матеріалів, до складу якої входили саудівські, американські, єгипетські, кувейтські та британські спеціалісти ПсО. За час роботи було підготовлено 3250 випусків новин, 13 інтерв’ю із іракськими військовополоненими, 40 прес-релізів та інтерв’ю, 189 пропагандистських матеріалів.

5. Військовослужбовці підрозділів ПсО надавали допомогу в роботі із полоненими у двох таборах військовополонених, а також на трьох корпусних та багаточисленних дивізійних пунктах збору полонених.

Отже, аналіз подій дає можливість, по-перше, визначити основні форми та методи ПЗ ОГ ПсО: забезпечення цілодобового мовлення у регіоні проведення військових операцій через встановлення ретрансляторів; формування міжнародної думки до підтримки дій США; залякування

іракських військ; сприяння виникненню серед іракців розбіжностей, масового психозу та симуляції, дезертирства та переходу на бік противника; втрати впевненості та здатності до опору, дезертирства та переходу на бік противника; підсилення рішучості дружніх країн у протистоянні агресії; формування образу США як надійного захисника, який здібний упоратися із цією ситуацією.

По-друге, вказати рівні, на яких проводиться психологічна війна у регіоні:

– на стратегічному рівні заходи проводяться в інтересах досягнення довготривалих цілей, які повинні створити сприятливі обставини для ведення бойових дій. Об'єктом ІПВ на цьому рівні є уся світова громадськість;

– на оперативному рівні виконуються завдання найближчої перспективи, забезпечуючи проведення великих воєнних операцій. Об'єктом впливу у цьому випадку є особовий склад збройних сил та населення регіону;

– на тактичному рівні робота проводилася в інтересах командирів тактичної ланки, де об'єктом впливу виступає угруповання противника, що протистоїть їм.

По-третє, визначити критерії інформаційно-психологічного забезпечення операцій сучасних війн та збройних конфліктів:

– контроль до 70 % міжнародної інформації;

– 100 % контроль інформації в регіоні ведення операції;

– формування суспільної думки власного населення щодо підтримки бойових дій на рівні 80 %;

– 100 % припинення розповсюдження офіційної інформації із району бойових дій за 48 год до початку наземної операції.

Загалом аналіз практичної реалізації планів дезінформації під час операції “Буря в пустелі” дає змогу зробити висновок про те, що дезінформація противника є найважливішим видом бойового забезпечення, який здатний значною мірою вплинути на хід та наслідок кампанії, а ЗМІ є одним із основних інструментів забезпечення ефективної реалізації плану стратегічної дезінформації.

Надзвичайно важливим є створення системи теоретичних положень та практичних рекомендацій, реалізація яких дасть змогу успішно протистояти інформаційним та психологічним операціям проти нашої держави.

1. Васильев Г. *Завершающий этап в операции “Буря в пустыне” // Зарубежное военное обозрение. – 1991. – № 6. – С. 3–13.* 2. *Військово-політичний, стратегічний, оперативний і тактичний зміст локальних війн і збройних конфліктів / Під заг. ред. В.Б. Толубко. – К.: НАОУ, 2001.* 3. *Владимиров В. Наземная операция ВС США и их союзников против Ирака // Зарубежное военное обозрение. – 2004. – № 1. – С. 11–19.* 4. *Волович А. Ирак: Тяжелый год позади. Что дальше? // Зеркало недели. – 2004. – № 12 (487). – 27 марта.* 5. *Воробьев И. Уроки войны в зоне Персидского залива // Военная мысль. – 1992. – № 4–5. – С. 67–74.* 6. *Гушев А. Итоги войны в зоне Персидского залива // Зарубежное военное обозрение. – 1991. – № 6. – С. 3–13.* 7. *Печоров С. Дезинформация как метод “Психологической борьбы” // Зарубежное военное обозрение. – 1991. – № 9. – С. 3–9.* 8. *Рибак М.І., Бадах Ю.Г. Воєнне мистецтво в локальних війнах після Другої світової війни: Навч. посібник. – К.: НАОУ, 2000.*